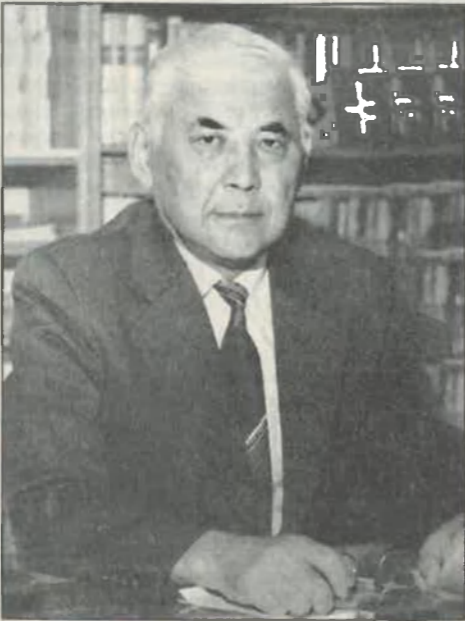

Тағзым

Біз экономика ғылымы мен білім беру саласында қызмет еттік. Әлі де солай. Қазақстандағы экономика ғылым-білімнің жастық кезеңіне де, есейген шағына да куә болдық. Осы бір өзекті арнаның қалыптасуына, дамуына көптеген ғалымдар, ұстаздар үлес қосты. Олардың есімдері біздің жадымызда, азаматтарын ел ұмытқан жоқ, олардан кейінгі ғылымға қосылған жас буын алдындағы ағаларының жолы мен білім жүйесін өрі қарай дамытуда.

Ғабдолла Шоланов, Серғали Толыбеков, Сақтаған Бөйішев, Тарбай Шаукенбаев, Федор Жеребятъев, Соломон Нейштадт, Израил Бровер, Александр Белов... Осындай ұлағатты ұстаз, көрнекті ғалымдардың, олардың көптеген өріптестерінің арқасында біздің елімізде экономика ғылымы мен білімі қалыптасты, жан-жақты дамыды. Олардың артында терең ізденістен туған ғылыми еңбектер, жастарды тәрбиелейтін оқулықтар, ормандай шәкірттері қалды. Сондықтан да аталған абзал ағаларымыздың есімі, олардың өріптестерінің есімі Қазақстан ғылымының жоғарғы мектебінің тарихынан ешқашанда ошпейді. өздеріне тиісті жоғары орнын алады.

Солардың қатарында 77 жасында дүние салған, экономика ғылымы мен білім беру саласында 40 жылдан артық қызмет

атындағы халықшаруашылық институтында докторлық диссертация қорғадым. Менің тақырыбым да шаруашылықтың бір өзекті саласының экономикалық тиімділігін арттыру мәселелеріне байланысты болатын. Үш ресми оппонентімнің біреуі болып Түймебай Әшімбайұлы тағайындалды. Әлі есімде, аталған институттың ғылыми кеңесінің үлкен залы, 350-400-ге жақын жиналған ғалымдар, өріптестер. (Сол жылдың басында бүкіл Одақ бойынша қалыптасқан ғылым кадрларын аттестациялау жұмысы Орталық партия комитеті тарапынан қатты сынға алынып, Кеңес еліндегі барлық ғылыми кеңестер таратылып, жаңа құрамдары бекітілген болатын. Мен сол жаңа құрылған ғылыми кеңесте докторлық диссертацияны бірінші болып қорғағанмын. Осыдан да болу керек жиналғандардың көп болуы).

Менің баяндамаман кейін жарыссөз басталып кетті, сөйлеушілер — ресми оппоненттер де, ресми емес те ғалымдар, мамандар. Бәрін де ойында партия айтқан қатты сын, қойған жоғары талап. Осы тонректе мен зерттеген проблемалар төңірегінде көптеген жүйелі пікірлер, ұшқыр ойлар ортаға салынды. Айтшылардың дені Мәскеу, Ленинград, Киевтің жетекші ғалымдары. Осылардың ортасында тұрып ресми оппонент ретінде

білді, дарынды жастарды ғылым ізденістеріне қоса білді, олардың ықпалымен ғылыми орталықтар, үлкен де кіші шығармашылық ұжымдар құрылды. Басшы жүйелерде экономика ғылымының мұн-мұқтажын айта білді. Әртүрлі суық көздерден, сөздерден қорғай да білді. Осындай ғалымдарды, шын жанашырларды, шебер ұйымдастырушыларды, дарынды зерттеушілерді ғылым жетекшілері демегенде кімді айтамыз.

Осы абзал ағаларымыз біздің республикада қалыптасқан экономика ғылымының жетістіктерін, жаңалықтарын, ой-тұжырымдарын бізден тыс елдерге, шетелдік өріптестерімізге кеңінен тарата білді. Тек Түймекеңнің өзі ғана жиырмадан астам елдерде өткен халықаралық симпозиумдар мен ғылыми конференцияларға қатысқан екен. Солардың көбінде экономиканы басқару және оны жетілдіру жөнінде салиқалы әңгіме болғанының куәсі болдық немесе баспасөз арқылы таныстық. Осындай үлкен халықаралық жиындарда Түймекең айтқан пікірлер жұртшылықты елендетіп, назарын аударғанын. Сөйтіп, біздің ғылымымыздың халықаралық дәрежесі мен мәртебесі көтерілетін. Екінші жағынан, мұндай үлкен форумдар экономика ғылымының басқа елдерде қалыптасқан ұтымды өдістерімен, озық ой-тәжірибелерімен танысуға бізге де мүмкіндік беретін. Осының себебі болар, мынау қайта құру кезеңінде, экономикамызда көптеген жылдар қалыптасқан басқару тетігін күрт өзгертіп, нарық жолына көшу мезгілінде біз, Қазақстан экономистері, құр алақан қалғанымыз жоқ. Көптеген экономист-ғалымдардың болашақ күрделі өзгерістер, оны іске асыру жолдары туралы хабары да, тіпті азды-көпті дайындығы да болды десем, кателеспеген болармын. Рас. біздің осыған дейін уағыздаған теорияларымызды, қалыптасқан көзқарастарымызды күрт өзгерту керек болды. Ой-сананы жаңарту біз үшін ең қиыны болды. Дегенмен, нарық туралы экономиканы дамытудың іргелі заңдылықтары туралы біздің де дайындығымыз болмады деп айта алмаймын.

Оған себеп экономикалық реформалар басталысымен Қазақстан экономистерінің үкімет орнына осы іс жөнінде ұсынған жобалары, баспасөз бетінде айтылған ой-пікірлері. Олар реформаны басқарушыларды асығыстықтан сақтандырды, басқа елдердің озық тәжірибелерін алға тартты. Жекешелендіру, бағаны реттеу, шетел экономикасын болашақ байланыстардың тиімді жолдарын үкімет пен мамандардың назарына салды.

Солардың ішінде Түймебай Әшімбайұлы жасының ұлайғандығына қарамастан, экономикалық жаңа бағдарламалар жасау мен өдістемелер қалыптастыру ісінде зор белсенділік көрсетті. 1991-1995-ші жылдары Түймекең Қазақстандағы экономикалық басқару жүйесін қайта құрудың өзекті мәселелері туралы баспасөз бетінде көптеген мақалалар жариялады, әртүрлі деңгейдегі мемлекеттік басқару мекемелеріне жобалар ұсынды. Мен сол кезде Қазақстан Ұлттық академиясында қызмет істедім, бір ұжымның мүшесі және өріптес ретінде Түймекеңмен көп араластық, пікір алдым. Сондықтан да ғалымның айтқан пікірлерін, ұсынған жобаларын жақсы білемін. Кейбір пікірлерін, әсіресе Қазақстандағы жүріп жатқан түбегейлі экономикалық рефор-

Түймекеңнің сөйлеген сөзі жиналған жұртшылыққа ерекше әсер етті. Біріншіден, ол көтерілген мәселелерді терең білуі арқасында айтылған пікірлердің деңгейінде, ал кейбір мәселелерден олардың деңгейінен де жоғары тұратын терең ой-пікірлерді ортаға сала білді. Сөйтіп, Қазақстанда қалыптасқан экономистер мектебі Одақ дәрежесінен кем түспейтініне жұртшылықтың көзін жеткізе білді. Екіншіден, Түймекең есімі бұрыннан да Одақ ғалымдарына молынан танымал екеніне сол жерде тағы бір көзіміз жетті. Оған айғақ — ғылыми кеңесте сөз сөйлеген адамдардың Түймекеңе көрсеткен итипаты, айтқан пікірлері. “Біз, Қазақстан ғылымы осындай дарынды жастарымызға үлкен үміт артамыз, бұлар біздің ғылымымыздың болашақ сарбаздары мен жетекшілері” деп, мен, диссертация қорғаушы туралы айтқан ғылыми кеңестегі жүрекжарды сөздері менің өлі күнге есімде. Оны ешқашан да естен шығаруға болмайды, мұны мен Түймекеңнің маған деген зор құрметі деп білемін.

Абзал аға

Түймебай Әшімбаев туралы сөз

Кенжеғали САҒАДИЕВ, ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты, академик.

еткен экономика ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанның еңбек сіңірген ғылым қайраткері, академик Түймебай Әшімбайұлының есімі ерекше бір көрнекті орында, ол экономика ғылымының дамуындағы жетекші тұлғалардың бірі.

Ширек ғасырдан артық Түймекеңмен ғылыми қатынасымыз, азаматтық жарастығымыз, достық, сыйластығымыз болды. Біздің ойымызда, көңілімізде, жүрегімізде оның жарқын бейнесі, жайлы мінезі, жарасымды өзін-қалжыңы, ғалымдық, ұстаздық өнегесі әрдайым тұрады, ошпейді.

Түймекеңнің өмір жолы жеңіл болды дей алмаймын. Қайта тар соқпағы көбірек болды десем, дұрыс болар. Сол кездегі Кеңес елінің рухани орталықтарының бірі Санкт-Петербургте жоғары білім алу мақсатын орындай

Еркін елдің ертеңі

Қабілетті баланың обалына қалма, ата-ана

немесе дарындар мектебі ауылда жүрген таланттарды іздейді

Айнаш ЕСАЛИ, “Егемен Қазақстан”.

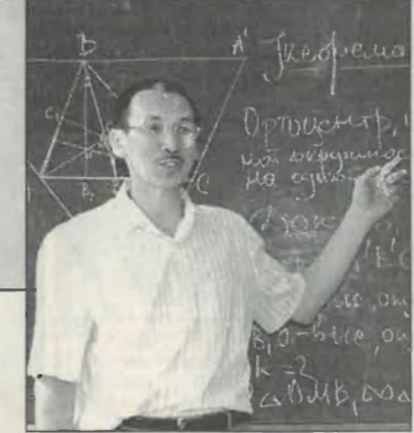
Қазіргі күні қазақ баласының математика мен физикаға деген ерек қабілетін аз айтып жүрмесек те, табиғатынан осы пәнге бейім болып туған жеткіншектерді дер кезінде тауып, іргелі ғылымдарға бейімдеу мәселесіне мемлекетіміз үлкен мән беріп отырғанымен, кейде ата-аналарымыз осыған жүрдім-бардым қарайтыны өтірік емес. Әсіресе, ауыл адамдары “Біздің бала есеп-қисапқа жүйрік” деп қойып, болашағына даңғыл жол салып беруді ойластыра бермейді.

Осы тұрғыдан келгенде, Алматыда 30 жылдан астам тарихы бар, О.Жәутіков атындағы Республикалық мамандандырылған дарынды балаларға арналған физика-математика мектеп-интернатының бар екенін және оның республикамыздық түкпір-түкпірінен іріктеп алған оқушылары — біздің келешек интеллектуалдық қазынамыз екенін көпшілік біле бермейді. Оның кешегі түлеп ұшқан түлектері — бүгінде осы мектептің ғана емес, мемлекетіміздің де мақтанышы.

Біздер әр кезде дарындар мектебінің соны табыстары туралы ұдайы көрсетіп, жетістіктерін жазудан жалыққан емеспіз. Ал биыл аталмыш мектеп өз тарихында бұрын-соңды болмаған рекордтық жеңістерге жеткенін баяндамақпыз.

Алдымен үстіміздегі жылы Астанада өткен Білім және ғылым министрлігінің алқа отырысында министр Бірғаным Әйтимова О.Жәутіков атындағы Республикалық мамандандырылған дарынды балаларға арналған физика-математика орта мектеп-интернатының білім сапасы мен бастамаларына аса жоғары баға бергенін айтайық. Осы уақытқа дейін министрліктің алқа отырысында бір ғана мектептің табыстары туралы бөлек әңгіме бұрын-соңды қозғалмаған екен.

Мәселен, биыл Петропавл қаласында өткен республикалық оқушылар олимпиадасына 55 бала қатысып, оның 34-і жоғары дәре-

медальден жеңіп өкелді. Айзана сияқты қыз баланың математикаға аса қабілетті болуы сирек оқиға, — дейді өз шәкірттері туралы сөз қозғағанда мақтанғыштан жүзі нұрлана жөнелген Қайрош Бексейітұлы.

Айта кетейік, мектеп директоры Қайрош Мақышев халықаралық О.Жәутіков олимпиадасын ұйымдастырған, саналы ғұмырын осындай білім сайыстарының қанат жаюына арнаған адам. Биыл географиялық ауқымы кеңейген бұл олимпиада екінші рет өткізіліп, 11 мемлекеттен 34 команда білім сынасты. Халықаралық Жәутіков олимпиадасы да жоғарыда айтып кеткен Білім және ғылым министрлігінің алқасында жоғары бағаланып, келер жылдан бастап мемлекеттік бюджеттен тікелей және толық қаражатпен қамтамасыз етілетін болар.

Еңбек еленбейді, бастамашыл идеяларды жұрт байқамайды, бағаламайды деген қате пікір. Мектеп директоры Қайрош Мақышевтің тынымсыз тірлігі қазақ мекенаттары тағайындаған төуелсіз “Тарлан” сыйлығымен аталып, бұған қоса “Олимп шыңына жетелеуші” дипломымен марапатталған.

Алайда, өлі күнге дейін еліміздің түкпір-түкпірінде математика мен физикаға қабілетті балалардың көпшілігі Алматыда О.Жәутіков

белсенділігі мен бастамашылдығы жөне шығармашылық қабілеті үшін” деп аталатын арнаулы дипломының жалғыз иегері.

Таланттар ұстаханасының жетістіктерін тізбектей отырып, үстіміздегі жылдың қаңтар айында осы мектепке АҚШ-тың бір топ конгрессмендері келіп, төңті болып кеткенін де айтуға болады. Алпауыт елдің саясаткерлері біздің елімізде ақысыз-пұлсыз, мемлекеттің қаражатымен дарынды балалардың қабілетін шырдап жатқан осындай мектеппен танысып, риза болғандарын жасырмапты. Америкалықтардың: “Бұл мектепке ақы төлесе түсе ме?”

